

УДК 2-1:13]930(477)

Сало Г.В.,

*аспірантка кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка,
методист науково-методичного центру досліджень,
наукових проектів та програм
Київського університету імені Бориса Грінченка*

РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджується розкриття проблематики релігійно-філософського дискурсу філософів діаспори у вітчизняній історіографії. Встановлено, що доробок мислителів українського зарубіжжя містить значний джерелознавчий потенціал. З огляду на це, обґрунтовано актуальність дослідження доробку філософів діаспори для української філософії та релігієзнавства.

Ключові слова: *релігія, філософія, дискурс, історіографія.*

Розбудова сучасної української держави — процес, що має власну багаторічну історію. Задовго до появи соборної України формувалася національна еліта, що продукувала ідеї утворення вільної держави. Перебуваючи під впливом європейських християнських цінностей, відбувалося творення релігійно-філософського світогляду українців, який базувався на гуманістичних поглядах. В умовах існування царської Росії, а пізніше Радянського Союзу, патріотично налаштовані українці зазнавали масових гонінь. Переважна більшість тогочасної вітчизняної інтелігенції була змушена емігрувати за кордон. Переселяючись, українці продовжували плекати власні традиції, сповідувати християнство та звертатися до доробку видатних вітчизняних та зарубіжних мислителів. Українські емігранти довгий час лишалися єдиним джерелом збереження знань про релігію, історію, культуру та мову нашої держави. Західна традиція української діаспори мала змогу ознайомитись із найкращими надбаннями європейської культури, що в подальшому вплинуло на світоглядні погляди провідних діячів української діаспори.

Після проголошення незалежності України цілком обумовлено стало питання про необхідність відродження національної духовної спадщини. Сучасне релігійно-філософське вчення потребує звернення до людини як до найвищої цінності. Саме тому актуальність нашого до-

слідження обумовлені необхідністю виокремлення антропологічних поглядів у середовищі представників української діаспори. Отже, звернення до традиційних національних цінностей потребує ретельного вивчення релігійно-філософських поглядів спільноти української діаспори.

Треба зауважити, що у різні часи об'єктом дослідження поставала сутність особистості у контексті її релігійно-філософської рефлексії. Як неможливо уявити європейську науку без її соціокультурного потенціалу, так само важко аналізувати вітчизняне релігієзнавство без наукового доробку окремих представників української діаспори. Дійсно, впродовж XX ст. найкращі українські мислителі змушені були емігрувати за кордон, що значно вплинуло на формування їх релігійно-філософських поглядів.

Наукова спадщина західної української діаспори виступає унікальним джерелом для вітчизняного релігієзнавства. З одного боку, доробок закордонного українства репрезентує його специфічний погляд на релігійний чинник у житті окремо взятої людини як суб'єкта суспільства, з іншого, вчення, які набули свого поширення в колах української діаспорної інтелігенції, стали уособленням образу усього українства. Звідси, досить важливою постає проблема вивчення антропологічного аспекту, що широко розкривається у працях мислителів західної української діаспори.

Як наслідок, значущість дослідження релігійно-філософського дискурсу представників української еміграції полягає у її суспільствознавчому потенціалі. Лише нині вітчизняна наука має змогу досягнути усю розмаїтість та багатовимірність напрацювань діаспорних мислителів, які на основі персоналістичного підходу намагалися подати ідеал української людини крізь призму її індивідуальних якостей.

Метою нашого дослідження є з'ясування рівня дослідженості проблематики релігійно-філософського дискурсу мислителів української діаспори у вітчизняній історіографії.

Слід зазначити, що погляди українських філософів діаспори стали привертати увагу вітчизняних науковців на початку 90-х років XX ст. В цей час розпочинаються активні дослідження антропологічних мотивів у релігійно-філософській традиції закордонних українських науковців. Так, в загальних рисах цю тематику вивчали Н. Кривда, В. Ляхощкий, А. Марушкевич, С. Наливайко, І. Огородник, А. Погорілий, Є. Сохацька, З. Тіменик та інші.

У подальшому коло наукових інтересів серед вітчизняних дослідників набуло конкретних рис. Зокрема, матеріалом переважної більшості їхніх праць є аналіз доробку зарубіжних українських філософів.

У сучасній українській історіографії також існує тенденція щодо більш глибокого дослідження антропологічних поглядів філософів української діаспори. Так, аналізу наукового доробку Д. Чижевського присвячені роботи В. Лісового, В. Горського [3], Т. Закидальського [4], А. Хруцького, В. Янсена, О. Пріцака, І. Шевченка та ін.

Не залишені поза увагою й праці мислителя М. Шлемкевича. Зокрема, його науковий доробок висвітлюють в своїх публікаціях О. Кульчицький, І. Витанович, І. Козій, В. Артюх, В. Пономарьов.

Особливості дискурсу І. Огієнка розглядалися у працях І. Кучинської [6], М. Тимошика [9], які звертали увагу на духовне підґрунтя поглядів митрополита Іларіона.

Загалом, дослідженню релігійно-філософської спадщини українських емігрантів присвячені праці Н. Кривди, В. Ляхоцького, А. Марушкевича, С. Наливайка, І. Огородника, А. Погорілого, М. Русина, Є. Сохацької, З. Тіменика, І. Тюрменко, З. Швед, Ю. Шереха та ін.

Відчутним внеском у вивчення філософсько-релігійної та богословської думки України і Західної Європи є праці Г. Подскальського, І. Музички, А. Великого, Л. Карсавіна, З. Удальцової, В. Даркевича.

З точки зору вироблення концептуального підґрунтя та методологічного інструментарію окрему цінність для нашої роботи становлять праці Т. Горбаченко, А. Гордієнка, Л. Губерського, М. Заковича, В. Ільїна, А. Колодного, А. Конверського, Л. Кондратика, Л. Конотоп, В. Кременя, В. Лубського, О. Марченка, І. Надольного, В. Панченко, М. Поповича, О. Предко, М. Рибачука та ін.

Проблематика релігійно-філософського дискурсу філософів української діаспори є поверхово висвітленою у вітчизняній історіографії. Окремою проблемою є конкретизація категорії цінностей. В цьому контексті варто звернули увагу на доробок сучасного науковця діаспори Є. Гливи [2], який ґрунтовно висвітлює понятійний апарат філософської науки, звертаючись також до вчення Г. Сковороди. Актуальною є також праця іноземного дослідника А.Н. Кочергина [5], що присвячена проблематиці цінностей.

Слід зазначити, що серйозним джерелом для вивчення антропологічних поглядів у релігійно-філософському дискурсі української діаспори є праці найвідоміших мислителів спільноти української діаспори, серед яких Д. Чижевський, І. Мірчук, І. Огієнко, В. Шаян, Л. Силенко, І. Лисяк-Рудницький, М. Шлемкевич, К. Митрович, С. Ярмусь, Я. Орїон, О. Кульчицький, Т. Закидальський та ін. В роботах більшості з вищезгаданих дослідників присутні європейські мотиви релігійно-філософ-

ського світобачення, де роль та значення людини постає в якісно новому вимірі.

Саме тому джерелом для подальших досліджень виступають конкретні праці діаспорних мислителів, серед яких виокремимо С. Ярмуса, Д. Чижевського, М. Шлемкевича, І. Огієнка, Д. Козія та І. Мірчука.

Зокрема, І. Огієнко стверджував, що український народ є релігійним, оскільки українська культура великою мірою творилася за допомогою релігії. Український мислитель засуджував байдужість української інтелігенції до релігії, що аж ніяк не приносить користь розвитку церкви. Проте, митрополит Іларіон визнавав обмеженість людського розуму у питаннях сприйняття Божої правди [8, 42–45]. Дійсно, не все є досяжним для світогляду особистості. Водночас лише пошук відповідей на питання буття може привести людину до внутрішнього прозріння. Хоча для людини притаманною є внутрішня свобода, вона так чи інакше торжествує в душі. А дух спрямований на пізнання [1, 2–4]. В цьому і виявляється творча сторона духовного життя українців західної діаспори, які подекуди консолідувалися навколо власних релігійних громад, значно стимулювавши українське національне життя за кордоном.

В свою чергу, С. Ярмусь виводить силу українського духу крізь призму антропологічного та божественного сприйняття [10, 127]. Моральне зміцнення людини є те, що єдиним господарем життєвих обставин долі є сама людина. [7, 2]. Процесу становлення людської особистості сприяє муза, яка подекуди характеризується як Божий дар. Проте, феномен музи — це поняття конкретне, яке виражає себе у фольклорному мистецтві діячів української культури [10, 120]. На основі цього виокремлюється національна традиція.

Таким чином, інтелектуальний і духовний доробок українських філософів зарубіжжя заклав передумови до якісно нового розвитку вітчизняної релігієзнавчої науки. Діаспорні напрацювання спрямовані на збереження національної ідентичності українців, характерною рисою світогляду яких завжди була релігійність. Використовуючи методологію, закладену у традиціях філософської антропології, вчені діаспори зуміли звернути увагу у своїх дослідженнях на характерні особливості пересічного українця як представника окремо взятого соціуму. В цьому контексті поняття самоідентифікації та самосвідомості є ключовими. Їх вивчення неможливе без антропологічного підходу. Саме тому подальше звернення до релігійно-філософської проблематики філософів української діаспори є перспективним для вітчизняного релігієзнавства.

Література

1. Апологія християнства. Пізнання // Віра й Наука. — Брукгевен, 1982. — № 119. — С. 2–4.
2. Глива Є. Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди / Є. Глива. — К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006. — 256 с.
3. Горський В. Дмитро Чижевський як історик філософії України / В. Горський // Дмитро Чижевський. Філософські твори: у 4-х тт. / під заг. ред. В. Лісового. — Т. 1. — К.: Смолоскип, 2005. — С. XXXI–XXXVIII.
4. Закидальський Т. Про спадщину Івана Мірчука // Т. Закидальський, Д. Кирик // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 4. — С. 101–105.
5. Кочергин А.Н. Наука и ценности / А. Кочергин. — Новосибирск: Наука, 1987. — 243 с.
6. Кучинська І. Духовні джерела Івана Огієнка: навч. посібник / І. Кучинська. — Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. — 88 с.
7. Наш вибір // Віра й наука. — Брукгевен, 1978. — № 96. — С. 2.
8. Огієнко І.І. Українська культура і наша церква. Ідеологія української православної церкви. Життєпис / І. Огієнко. — Вінніпег, 1991 р. — 82 с.
9. Тимошик М. «Лишусь навіки з чужиною...». Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження: наук. видання / передм. О. Кравченка та В. Скопенка / М. Тимошик. — К.: Наша культура і наука; Вінніпег: Український православний Собор Св. Покрови, 2000. — 548 с.
10. Ярмусь С. Духовність українського народу / С. Ярмусь. — Вінніпег: Волинь, 1983. — 227 с.

Стаття посвящена раскрытию вопросов религиозно-философского дискурса философов диаспоры в отечественной историографии. Установлено, что наследие украинских мыслителей за рубежом содержит значительный источниковедческий потенциал. Учитывая это, обоснована актуальность исследования наследия философов диаспоры для украинской философии и религиоведения.

Ключевые слова: *религия, философия, дискурс, историография.*

The article is devoted to the problem of religious-philosophical discourse of the Diaspora philosophers in national historiography. It is found out that Ukrainian thinkers' heritage abroad contains a significant source potential. Taking it into account, it is justified the urgency of research on the Diaspora philosophers' contribution into Ukrainian philosophy and religious studies.

Key words: *religion, philosophy, discourse, historiography.*